

Senček, Richard R.

Englišové myšlienkové poriadky a muzeológia

Museologica Brunensia. 2023, vol. 12, iss. 1, pp. 47-57

ISSN 1805-4722 (print); ISSN 2464-5362 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/MuB2023-1-4>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.78634>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20231016

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

STUDIE/ARTICLES

ENGLIŠOVÉ MYŠLIENKOVÉ PORIADKY
A MUZEOLÓGIA

RICHARD R. SENČEK

<https://doi.org/10.5817/MuB2023-1-4>**ABSTRAKT/ABSTRACT:**

Autor sa vo svojom príspevku zaoberá možnosťami využitia prieniku teórií myšlienkových poriadkov – ontologického, teleologického a normologického – Karla Engliša s procesom muzealizácie podľa Zbyňka Z. Stránskeho – v subprocesoch selekcie, tezurácie a komunikácie, respektíve prezentácie. Využíva tri myšlienkové poriadky, ktoré Karel Engliš aplikoval v hospodárskej vede, a analogickým spôsobom sa ich snaží aplikovať do muzeológie. Aplikácia prináša rozvrstvenie procesu muzealizácie a tým pádom aj možnosti špecializovanejších teoretických analýz v jednotlivých muzealizačných subprocesoch. Každú úroveň je možno ďalej sledovať a analyzovať samostatne, pretože Karel Engliš ich veľmi presne vymedzil, pričom už len základné skúmanie odhalí, že každá táto úroveň má zložitú štruktúru a je ju možné ďalej rozvrstviť. Zároveň, v procesnej stránke muzealizácie sa v každom subprocese prejavuje inak, ponúka nové výstupy, interakcie a spätné väzby. Autor sleduje tieto prejavy a otvára priestor pre ďalšiu diskusiu.

Engliš's orders of thought and museology

In his contribution, the author deals with the possibilities of

using the intersection of Karel Engliš's theories of the ontological, teleological and normological orders of thought with the process of musealisation according to Zbyněk Z. Stránský – in the sub-processes of selection, thesaurisation and communication, or more precisely presentation. He uses three orders of thought that Karel Engliš applied in economic science and tries to apply them to museology in an analogous way. The application brings the stratification of the musealisation process and thus also the possibilities of more specialized theoretical analyses in individual musealisation sub-processes. Each level can be further followed and analysed separately, because Karel Engliš has defined them very precisely. The basic examination itself will reveal that each of these levels has a complex structure and can be further stratified. At the same time, in the processual aspect of musealisation, it manifests itself differently in each sub-process, offering new outputs, interactions and feedback. The author follows these displays and opens space for further discussion.

KLÚČOVÉ SLOVÁ/KEYWORDS:

Karel Engliš – Zbyněk Z. Stránský – muzealizácia – muzealita – ontologická úroveň – teleologická úroveň – normologická úroveň

Karel Engliš – Zbyněk Z. Stránský – musealisation – museality – ontological level – teleological level – normological level

Rozvoj teoretickej muzeológie v posledných desaťročiach viac-menej stagnuje. Pozornosť väčšiny muzeológov sa orientuje na skúmanie praktických problémov, skôr múzejných než muzeologických. Letmé zhodnotenie by tak mohlo priniesť obraz o muzeológii ako o etablovanej vede, kde je základná báza problémov vyriešená, alebo stabilizovaná. Možné je však aj iné vysvetlenie a to, že muzeológia už nemá čo nové povedať, dosiahla svoje poznatkové limity a pre praktické muzejníctvo je viac-menej nepotrebná. Riešenie praktických problémov je dôležité, ale bez pevnej, poznatkovej a vedeckej teórie nebude možné. Teoretická muzeológia rozhodne nevyčerpala svoje možnosti a k poznatkovým limitom má ešte ďaleko. Je však potrebné hľadať nové cesty, ktoré pomôžu detailnejšie pochopiť vnútornú štruktúru jednotlivých muzeologických procesov. Jedna z možných ciest je aj využitie interdisciplinárnych prístupov a poznatkov z iných vied. Predchádzajúci krátky úvod nemá byť apológiou muzeológie, ale otvorením dvier pre analogicky „pozabudnutý“ systém myšlienkových poriadkov Karla Engliša a ich implementácie do teoretickej muzeológie, ktorá je postavená najmä na poznatkovej základni Zbyňka Z. Stránskeho. Práve ideový prienik medzi koncepciami týchto dvoch veľikánov vo svojich oblastiach môže priniesť nové potrebné východiská.

¹ The paper was created within the scope of Specific research MUNI/A/1329/2022 Museum presentation II – modern approaches and trends in museum presentation (Muzejní prezentace II – moderní přístupy a trendy v muzejní prezentaci).

Karel Engliš

Karel Engliš bol český ekonóm a politik, niekoľkonásobný minister financií za prvej Československej republiky a tiež prvý rektor Masarykovej univerzity a neskôr bol aj rektorom Karlovej univerzity. Počas svojho pôsobenia vo vláde ako ministra financií sa mu podarilo stabilizovať menu, podieľal sa na vybudovaní daňového systému, prekonaniu povojnového rozvratu a mnohých ďalších ekonomických skutočností. V rokoch 1934 až 1939 pôsobil aj ako guvernér Národnej banky Československa. Po nástupe totalitnej moci rezignoval na všetky svoje funkcie a utiahol sa do úzadia. I tak bol zo strany vtedajšej moci neustále perzekvovaný. Nevzdával sa, napriek strádaniu, izolácii a chudobe sa venoval svojej práci, predovšetkým logike, národnému hospodárstvu a vlastným pamätiam. Jeho diela však ostali najmä v rukopise. Vo svojich teoretických prácach sa venoval predovšetkým národnému hospodárstvu, jeho vrcholným dielom je 1700 stránová *Soustava národního hospodářství*.

Práce z ekonómie a hospodárstva sú veľmi významnými dielami jeho života, ale z hľadiska muzeológie sú dôležitejšie tie, ktoré sa venujú filozofii, logike a predovšetkým teórii hodnoty a hodnoteniu. Inšpiratívnym dielom Karla Engliša je najmä *Theoria hodnoty a hodnocení*, ktoré vyšlo samostatne, ale aj ako súčasť diela *Malá logika – věda o myšlenkovém řádu*. Inovatívnosť Englišovho prístupu spočíva v spojení pojmu hodnoty s pojmom vlastnosti¹ a v aplikovaní troch² (dvoch)³ kva-

lít⁴ do teórie hodnoty a hodnotenia, čím odvodil sústavu troch myšlienkových poriadkov. Zároveň aplikoval teleologický princíp poznávania a myslenia, keďže tvrdí, že konanie človeka je vždy účelové. Práve teleologický prístup a myšlienkové poriadky, najmä vzhľadom na ich axiologické konotácie, sú pre muzeológiu zaujímavé a je ich možné implementovať do súčasnej teórie.

Zbyněk Z. Stránský

Patril medzi najvýznamnejších muzeológov v Československu, ktorý však z politických dôvodov nemohol plne uplatniť svoje schopnosti. Pracoval v rôznych múzeách, v Moravskom zemskom múzeu v Brne sa mu podarilo zriadiť metodické centrum muzeológie, ktoré viedol. Zaslúžil sa o vznik externej fakulty muzeológie na dnešnej Masarykovej univerzite v Brne. Rok 1989 znamenal významný obrat v jeho kariére, keď politické dôvody, ktoré ho obmedzovali, pominuli. Bol zvolený za viceprezidenta ICOM komisie pre muzeológiu ICOFOM, v roku 1991 bola zriadená samostatná katedra muzeológie na Masarykovej univerzite v Brne, ktorú viedol a kde sa v roku 1993 habilitoval na docenta. V roku 1998 sa mu podarilo zriadiť katedru ekomuzeológie v Banskej Štiavnici, ktorá bola deťašovaným pracoviskom Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Vo svojej teoretickej práci vystaval základnú bázu muzeológie ako vedy, o ktoré oprel ďalšie aspekty bádania, predovšetkým je tu teoreticky ukotvený systém muzealizácie. Muzealizáciu definoval, ako základný proces celého múzejného snaženia a rozdelil ju troch fáz, troch subsystémov.⁵ Vytvoril základnú procesnú štruktúru muzeológie. Od tejto štruktúry sa odvíja väčšina praktických metodológií

v múzejníctve, reflektuje na ňu vedecká obec a je implementovaná do interných systémov múzejníctva. Zbyněk Z. Stránský tak vytvoril platformu pre ďalšie poznávanie, nakoľko jeho systém umožňuje rozfázovanie základných muzeologických procesov a tým ich lepšie pochopenie.

Muzealita

Hlavným problémovým okruhom muzeológie je muzealita, ako špecifická hodnota. Nie je predmetom tohto príspevku definovať muzealitu ako hodnotu, postačí uviesť stanovisko Petra Šuleřa, ktorý daný problém analyzoval a dospel k nasledujúcemu záveru: „*Předmět je označován za nositele informací, informační konzervu... Informaci jsem ochoten akceptovat jako novost, údaj, který odstraňuje nebo snižuje naši nevědomost. Očekáváme tuto službu od katalogizovaného sbírkového předmětu? Domnívám se, že nikoliv, sbírkový předmět reprezentuje jistou hodnotu, tedy skutečnost, založenou v zásadě na konvenci. Předmět posuzujeme na základě nikoliv nových, dosud neznámých údajů, ale naopak na základě známých prověřených skutečností.*“⁶ Z predchádzajúceho citátu vyplýva, že muzealita je špecifická hodnota, ktorá je založená na konvencii, čo už samo o sebe zahŕňa teleologické aspekty. To je pre implementáciu Englišových myšlienkových poriadkov veľmi dôležité.

Ďalšou dôležitou skutočnosťou je fakt, že muzealita je preukazovaná (dokazovaná) v procese muzealizácie v sub-fáze selekcie, kde vstupuje objekt s potencióálnou muzealitou, ale vystupuje buď objekt bez muzeality alebo s reálnou muzealitou. Okamih rozhodnutia (sentencie) je zároveň hraničným priestorom medzi subpro-

1 jhr [HROCH, Jaroslav]. Karel Engliš. In *Katedra filosofie FF MU Brno: Slovník českých filosofů* [online]. [cit. 2023-05-23]. Dostupný z [www: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/englis.html>](https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/englis.html).

2 Ontologických, teleologických a normologických.

3 Ontologických a vzťahových.

4 ENGLIŠ, Karel. *Theorie hodnoty a hodnocení*. Praha: Melantrich, 1947, s. 24.

5 Selekcije, teaurácie a prezentácie.

6 ŠULEŘ, Petr. *Muzealita – vlastnost, stav či funkce? Muzeologické sešity*, 1981, roč. 8, s. 141–147.

cesom selekcie a tezaurácie,⁷ pretože vo fáze tezaurácie už objekty bez muzeality nemajú čo hľadať.⁸ Muzealita v procese muzealizácie prechádza určitým vývojom. V *hrubých rysoch je možné povedať, že najprv je preukazovaná a neskôr je evalvovaná, aby nakoniec bola využitá v prospech spoločnosti*. Ide o špecifickú hodnotu, ktorá vyplýva z *požiadaviek spoločnosti na múzeá, ktoré ju realizujú prostredníctvom rekonštruovania určitej skutočnosti*. Vytvára sa tak dokumentovaný systém, fyzická štruktúra muzeálií, sekundárnej dokumentácie a ďalších aspektov,

ktorý je nositeľom muzeality. Nie je to však iba obyčajný súčet muzealít jednotlivých muzeálií, ale predstavuje hodnotu vyššiu, ktorá vyplýva aj z hodnoty všetkých korelačných väzieb a koherencií k dokumentovanému fenoménu. Celková muzealita je špecifická hodnota, ktorá je odpoveďou na analogicky špecifické požiadavky spoločnosti. Ide o splnenie účelu, ktorý spoločnosť po múzeách požaduje.

V danom okamihu je potrebné poukázať na jeden zásadný charakter celého procesu muzealizácie

Analogická situácia je aj vo zvyšných dvoch subprocesoch procesu muzealizácie.

Vnútroštruktúra jednotlivých subprocesov je neprehľadná, respektíve nepoznaná. Čiastočne na niektoré skutočnosti poukázal už Zbyněk Z. Stránský, keď definoval niektoré procesné a axiologické podmienky,⁹ čím otvoril pomyselné dvere do poznania vnútornej štruktúry týchto subprocesov. Ako sám píše: „*Prostřednictvím teoretické muzeologie vytváříme bázi k tomu, abychom muzeologizovali muzealizační*

Obr. 1: Rozfázovanie procesu muzealizácie na tri časti.

7 Bez ohľadu na to, ako v reálnej praxi daný proces postupuje, je to vždy akt rozhodnutia. Môže to byť schválenie príslušnou komisiou pre tvorbu zbierok, rozhodnutím oprávnenej osoby, alebo inou legislatívnou autorizáciou na základe platného práva, ale rozhodnutie – sentencia je vždy okamih ukončenia subprocesu selekcie a v prípade kladného rozhodnutia vstupuje už muzeálie do subprocesu tezaurácie.

8 Autor sa danej problematike venoval v príspevkoch: SENČEK, Richard R. Cintonín vecí. In ŠVÁČOVÁ, Soňa (ed.). *Museologica literaria: zborník príspevkov z vedeckej konferencie so zahraničnou účasťou 4.–5. júna 2019 v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica: Zväz múzeí na Slovensku, 2020, s. 23–34; tiež SENČEK, Richard R. Duplicita zbierkových predmetov. *Museologica Brunensia*, 2015, roč. 4, č. 1, s. 22–25; tiež SENČEK, Richard R. Evalvácia muzealít v subprocese tezaurácie. In ŠVÁČOVÁ, Soňa (ed.). *Museologica literaria 2021*. Banská Bystrica: Zväz múzeí na Slovensku, 2022, s. 9–20; tiež SENČEK, Richard R. Chyby pri tvorbe informačných zdrojov komunikačnej základne v procese tezaurácie zbierok. In SENČEK, R. Richard a kol. *Komunikácia v dejinách ľudskej spoločnosti*. Banská Bystrica: Slovenská pošta, Poštové múzeum, 2016, s. 160–169; a tiež SENČEK, Richard R. Teória zbierok a sústreďovania. In SENČEK, R. Richard a kol. *História a súčasnosť zbierok a zberateľstva*. Banská Bystrica: Slovenská pošta, Poštové múzeum, 2017, s. 202–221.

a to, že ide o logickú (procesnú) postupnosť, ktorá má svoj priemet na temporálnej osi. Pre lepšiu teoretickú orientáciu je možné *ad hoc* priemet nazvať horizontálnou osou. Rozfázovanie procesu muzealizácie na tri časti, ako to urobil Zbyněk Z. Stránský je však len základom rozpoznania vnútornej štruktúry celého procesu. Každá fáza predstavuje komplikovaný systém vzťahov a funkcionalít, ktoré vytvárajú zložitú štruktúru. Stačí pritom len uviesť, že v subprocese selekcie sa musí potencionálna muzeálie preveriť z hľadiska svojej autenticity, materiálovej kvality, vedeckého významu, vecnej príslušnosti, legislatívy, spádovej oblasti, zohľadňuje sa pravosť, estetická alebo ekonomická hodnota a mnohé ďalšie faktory. Ide o rôznorodú plejádu skutočností, ktoré majú vplyv na celý subproces.

*proces, t. j. obecně řečeno: převedli ho na odpovídající úroveň soudobého filozofického a vědeckého myšlení.*¹⁰ Systematizácia vnútorných procesov je možná, pokiaľ sa jednotlivé funkcionality, vlastnosti a procesy determinujú na základe špecifických vlastností, ktoré majú axiologický charakter a ktoré je možné rozdeliť do určitých charakterových skupín. Takéto delenie však už nie je možné urobiť na horizontálnej osi, ale je potrebné postupovať naprieč všetkými fázami procesu muzealizácie, t. z., že kategorizovanie bude vykonané po vertikálnej osi. Aby to však bolo možné je potrebné do celého procesu muzealizácie (a aj do mu-

9 STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. Úvod do studia muzeologie. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 39–42.

10 STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. *Archeologie a muzeologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 122.

zeológie) implementovať nové kategórie. Tie ponúka práve Englišova teória myšlienkových poriadkov.

Myšlienkové poriadky Karla Engliša

Karel Engliš sa vo svojich úvahách zamýšľal nad spôsobmi hodnotenia a hodnoty ako takej. Keďže aj muzealita je hodnota, jeho závery sa musia vzťahovať i na ňu. Práve táto skutočnosť umožňuje implementovať jeho myšlienkové poriadky do muzeologickej teórie. V úvode svojej *Theorie hodnoty a hodnocení* Karel Engliš vysvetľuje: „Hodnocení musí míti vždy svůj předmět,¹¹ který „má“ hodnotu, ale není sám hodnotou. Hodnocení je duševní aktivita, jejíž povahu později poznáme, a jako každá aktivita musí míti svůj předmět, k němuž se odnáší.“¹² Ide o teorému, ktorá je platná aj v procese muzealizácie, vo všetkých troch subfázach. Muzealita je hodnota, ktorá je neustále revidovaná. Jej hodnota spočíva v účely, ktorý naplňa, čo Karel Engliš zovšeobecňuje na hodnotu ako takú. I keď jeho teoretický koncept vychádza z iných skutočností (dôvodov), predovšetkým hľadá odpovede uplatniteľné alebo vysvetľujúce v ekonomike a v hospodárstve, ale vďaka všeobecnému poňatiu jeho diela sú uplatniteľné aj v muzeológii.

Základom jeho koncepcie sú tzv. myšlienkové poriadky, ktoré Karel Engliš odvodzuje nasledovne: „Tak jako všechny pojmy obsahově spolu souvisí, jsou mezi sebou v určitých obsahových vztazích, které činí z nich soustavu, nemůžeme ku zobrazení skutečnosti použití jednoho pojmu bez zřetele k jeho obsahovým souvislostem s ostatními, musíme jich použití jen s touto souvislostí, se všemi důsledky, které z toho plynou.“¹³

11 Podčiarknutý text bol v pôvodnom texte zvýraznený kurzívou. (pozn. autora)

12 ENGLIŠ, Karel. *Theorie hodnoty a hodnocení*. Praha: Melantrich, 1947, s. 17.

13 Podčiarknutý text bol v pôvodnom texte zvýraznený kurzívou. (pozn. autora)

Používame tedy k zobrazení skutečnosti nikoli (a nikdy) jednotlivého izolovaného pojmu, nýbrž pojmu jako článku souvislého souboru, a tudíž vlastně celého souboru. Pojmy v této souvislosti a tudíž se svými obsahovými vztahy tvoří celý myšlenkový řád. Skutečnost tedy zobrazujeme (popisujeme a vykládáme) nikoli jednotlivými pojmy, nýbrž celým myšlenkovým řádem, z něhož nemůžeme jeden článek přijmouti a druhý odmítnouti, jsou-li souvislé, protože by náš popis (výklad) byl nesmyslný.“¹⁴ Opätovne tu je možné vidieť analógiu s muzealizáciou, kde Englišové myšlienkové poriadky sú analogické so Stránskeho dokumentovaným fenoménom, kde pri rekonštrukcii určitej skutočnosti nepostačuje jednotlivá muzeálie, ale súvislá sústava muzeálií. Jan Dolák píše: „Proces muzealizace není limitován identifikováním jednotlivých muzeálií, ale tvorbou celého systému, sbírky muzeálií, která reprezentuje kvalitativně vyšší kulturní hodnoty a významy než jednotlivosti. Samozřejmě míra muzeality konkrétní muzeálie může s vývojem slábnout či dokonce zmizet.“¹⁵ V axiologickom ponímaní skutočnosti tak myšlienkový poriadok je vlastne analógiou muzealizácie v muzeológii avšak s tým rozdielom, že muzealizácia má procesný charakter, t. z., že tu ide aj o temporálny akcent. Naproti tomu myšlienkové poriadky pôsobia skôr ako celé aplikované štruktúry bez temporálneho akcentu. Aj preto ich aplikovanie do systému muzealizácie je potrebné vykonať na vertikálnej osi, lebo sú platné počas celého procesu muzealizácie t. z. sú súbežné s horizontálnou (temporálnou) osou.

Myšlienkový poriadok nie je jeden ucelený a homogénny systém, cez ktorý je možné definovať ďalšie skutočnosti, ale ide o formu prístu-

14 ENGLIŠ, Karel. *Malá logika: Věda o myšlenkovém řádu*. Praha: Melantrich, 1947, s. 24.

15 DOLÁK, Jan. *Sběratelství a sbírkotvorná činnost muzeí*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2018, s. 30.

pu, ako skutočnosť rozpoznávať, definovať a pochopiť. Karel Engliš to sumarizuje nasledovne: „Myšlenkový řád se stává způsobem, sklem, formou,¹⁶ kterou zpracujeme myšlenkově skutečnost, obsah empirického poznávání, obsah oné formy, kterou ji myšlenkově zpracováváme. V tom smyslu můžeme říci, že myšlenkový řád je formou pro zpracování obsahu zkušenostního, a poznávání myšlenkového řádu, že jest poznávání formální. Logika (matematika), která poznává myšlenkový řád, jest podle toho vědou formální.“¹⁷ Ako dodáva Barbora Novotná Březovská: „Na tomto základním rozlišení formuluje Karel Engliš trojí uchopení skutečnosti (pomocí tří různých myšlenkových řádů).“¹⁸ Tri myšlienkové poriadky reflektujú na tri spôsoby nazerania, ktoré je možné v muzeológii aplikovať ako tri úrovne muzeologických analýz, respektíve tri úrovne hodnotových kategórií. Slovanmi Karla Engliša k trom spôsobom nazerania: „První je přírodovědecký s kauzalitou (příčina – účinek, následek), podle níž se pořadají přírodovědecké poznatky, druhý je teleologický s finalitou (prostředek, účel), podle níž se pořadají myšlenkové obsahy, které si představujeme jako (někým) chtěné, třetí je normativní s logickým důvodem jakožto pořadacím principem.“¹⁹

Tri formy myšlienkových poriadkov je do muzeológie vhodne implementovať ako tri úrovne axiologického posudzovania muzealizačného

16 Podčiarknutý text bol v pôvodnom texte zvýraznený kurzívou. (pozn. autora)

17 ENGLIŠ, Karel. *Malá logika: Věda o myšlenkovém řádu*. Praha: Melantrich, 1947, s. 31–32.

18 NOVOTNÁ BŘEZOVSKÁ, Barbora. *Filosofie a ekonomie. K dílu Karla Engliša. E-Logos: Electronic Journal For Philosophy*, 2012, č. 1, 14 s. In AnZdoc [online]. [cit. 2023-05-23]. Dostupný z www: <<https://adoc.pub/k-dilu-karla-englie.html>>.

19 ENGLIŠ, Karel. *Teleologie jako forma vědeckého poznání*. (Praha, 1930, s. 18–28). In *Informační systém Masarykovy univerzity: Studijní materiály předmětu FF:PH1211 Dějiny české filozofie II* [online]. [cit. 2023-05-23]. Dostupný z www: <<https://is.muni.cz/el/1421/jaro2006/PH1211/um/976971/b-Englis.Teleologie3.pdf>>.

procesu, ale zároveň je možné aj zovšeobecnenie týchto úrovní na procesnú skutočnosť ako na celok. Čo to znamená? Karel Engliš svoje skúmania opieral o axiológiu, ale potenciál jeho záverov je širší a je z nich možné transformovať do muzeológie celé kategórie, vytvoriť tak hierarchiu (na vertikálnej osi) a pomocou týchto nových kategórií rozanalyzovať celý proces muzealizácie. Vznikne tak nový priestor pre vysvetlenie vnútorných štruktúr procesu a odhalia sa tým nové štruktúry systému. Keďže muzealizačný proces nie je izolovaný systém, je možné pomocou týchto troch kategórií definovať aj korelácie a interakcie s okolím, so svetom a inými systémami. Karel Engliš definoval tri myšlienkové poriadky: ontologický, teleologický a normologický a hoci jeho postupnosť je logická a správna, pre muzeológiu nie je záväzná, nakoľko bude implementovaná hierarchicky na vertikálnej osi.

Normologická úroveň

Múzeum vo svojom klasickej a najbežnejšom ponímaní predstavuje inštitucionálnu formu, ktorá existuje v spoločnosti na základe určitých právnych noriem s viac či menej presne definovaným postavením a kompetenciami. Ide o taký súbor legislatívnych a iných noriem danej krajiny, ktorý určuje chod a pravidlá celej spoločnosti a teda určuje aj pravidlá pre múzeá. Tu niekde spočíva legislatívny základ spoločenskej a kultúrnej existencie múzea, ako právnej inštitúcie. Analogicky z tejto úrovne, ktorá je odvodená od základnej spoločenskej zmluvy sa odvíjajú slobody, povinnosti a práva každého občana v danej krajine. Legislatíva určitým spôsobom vymedzuje priestor pre existenciu ľudí, inštitúcií a ďalších skutočností. Ide o súbor právnych noriem, ale okrem nich na múzeum a proces muzealizácie majú vplyv aj zákony a zákonitosti, ktoré nemajú

legislatívny charakter. Všetky tieto normy tvoria jednu **normologickú** úroveň. Karel Engliš odvodzoval normologický myšlienkový poriadok nasledovne: „*Je to pohľad poslušnostního²⁰ subjektu, který se dívá na cizí vůli a cizí účelovost, jíž se (z jakéhokoli důvodu) podrobuje a jíž jest poslušen.*“²¹ V kontexte s múzeom ide o také rámce, ktoré z rôznych dôvodov určujú pôsobnosť múzea, čo môže a čo nie, skutočnosti, ktoré múzeum musí vykonať, respektíve, ktoré konať nesmie. Rovnako sa tento rámec vzťahuje aj na jednotlivé časti (procesy, oddelenia, kategórie a podobne), zamestnancov, zbierky a všetky ďalšie skutočnosti, ktoré sa múzea dotýkajú. Ide o celý normologický komplex.

Je zrejme, že rôzne normy majú rôzny vplyv a rôznu silu, ktorou pôsobia na činnosť múzea. Medzi normami existuje hierarchia a preto je možné celú normologickú úroveň rozvrstviť vo vertikálnom smere na hierarchickom princípe. Normologická úroveň nie je hladká, ale má zložito štruktúrovaný povrch, ktorý sa skladá z dvoch základných stupňov. V prvom stupni normologickej úrovne sa nachádzajú univerzálne (prírodné) zákonitosti, ktoré sú dôležité pre formulácie všeobecnej muzeológie. Karel Engliš vo svojej koncepcii myšlienkových poriadkov síce univerzálne zákonitosti z hľadiska normológie neodmieta, ale pre jeho systém ich nepovažuje za dôležité, respektíve podľa neho stoja mimo myšlienkových poriadkov: „*I na přírodu*²² *se můžeme dívat jako na poslušnou, zákonů‘ božských, ale tím bychom nic nezískali, protože těchto zákonů o sobě neznáme, a jen z jevů přírodních bychom na ně soudili. To je tak, jako bychom ze skutečného jednání lidí soudili na normy, jimiž se mají řídit. Ale*

20 Podčiarknutý text bol v pôvodnom texte zvýraznený kurzívou. (pozn. autora)

21 ENGLIŠ, Karel. *Malá logika: Věda o myšlenkovém řádu*. Praha: Melantrich, 1947, s. 47–48.

22 Podčiarknutý text bol v pôvodnom texte zvýraznený kurzívou. (pozn. autora)

výraz ‘zákonů‘ přírodní připomíná možnost takového pohledu.“²³ Pre muzeológiu sú však univerzálne zákony dôležité, nakoľko určujú jej základné rámce a to bez ohľadu na skutočnosť či tieto zákony a zákonitosti poznáme alebo nie. Tiež je potrebné poznamenať, že Englišové myšlienkové poriadky sú najmä ideologickým východiskom pre implementáciu tohto systému do muzeológie, ale nie sú dogmou.

Preto prírodné zákony a zákonitosti tvoria najvyšší stupeň v pomyselnej hierarchii. Druhým stupňom sú všetky zákony spoločnosti. Tvoria ho od medzinárodných legislatívnych nariadení, cez ústavu, zákony, vyhlášky a výnosy až po interné nariadenia všetky normy, ktoré sa vzťahujú na múzeum a proces muzealizácie a to či priamo, alebo iba sekundárne. Základný rozdiel medzi prvým a druhým stupňom normologickej úrovne je, že prvý stupeň človek nestanovuje, ale druhý áno. Avšak oba stupne majú zásadný vplyv na formovanie evaluácie muzeality v celom procese muzealizácie. Normologickú úroveň je možné hierarchizovať podľa postavenia jednotlivých noriem v legislatívnom systéme a takto detailne rozvrstviť druhý stupeň normologickej úrovne. Pre základné potreby muzeológie *ad hoc* bude stačiť uviesť, že druhý stupeň má dve strany – vonkajšiu (externú) a vnútornú (internú). „*V strede sa nachádza nositel’ zbierkotvornej intencie,*²⁴ *ad hoc múzeum. Vonkajšia strana druhého stupňa normologickej úrovne predstavuje tie normy, ktoré nositel’ zbierkotvornej intencie nemôže priamo ovplyvniť,*²⁵ *ale musí ich rešpektovať (napríklad: štátne zákony*

23 ENGLIŠ, Karel. *Malá logika: Věda o myšlenkovém řádu*. Praha: Melantrich, 1947, s. 50.

24 Daná skutočnosť sa týka všetkých zbierkotvorných prístupov.

25 V špecifických prípadoch, v rámci teritoriálnej legislatívy, však existujú možnosti nepriameho ovplyvnenia. Napríklad v niektorých krajinách môžu byť múzea participatívnymi partnermi legislatívneho konania, ktoré kodifikuje múzejnú legislatívu.

a vyhlášky, medzinárodné dohovory, rezortné nariadenia a podobne). Vnútna strana druhého stupňa normologickej úrovne zas predstavuje tie normy, ktoré si nositeľ zbierkotvornej intencie stanovuje sám (napríklad: príslušný depozitárny poriadok, interné smernice, rokovacie poriadky a podobne).²⁶

Normologická úroveň predstavuje najvyšší hierarchický stupeň vo vertikálnej osi. Od nej sa odvíja, respektíve ňou je určená každá činnosť múzea, nielen proces muzealizácie. Na normologickej úrovni sa definujú všetky základné rámce, ktoré spoločnosť od daného múzea žiada. Tu je vymedzený príslušný dokumentovaný fenomén, ako aj spádová oblasť. Okrem týchto základných rámcov sú na normologickej úrovni definované všetky externé aj interné postupy, metodiky, povinnosti či obmedzenia a podobne. Na normologickej úrovni je definovaná aj vnútorná štruktúra múzea, ako aj jeho postavenie v spoločnosti.

Teleologická úroveň

Druhá úroveň v hierarchii postavenia na vertikálnej osi je najdôležitejšia z hľadiska evalvácie muzeality, ako aj z hľadiska preukazovania muzeality v subprocese selekcie v procese muzealizácie. Avšak rovnako ako aj zvyšné dve úrovne sú prítomné vo všetkých procesných fázach. Problému účelnosti múzeí sa venoval aj Wojciech Gluziński, ktorý preukazoval, že múzeum neplní žiadnu takú funkciu, ktorá by bola nezastupiteľná či už v spoločnosti, alebo vede. V prípade, že by múzea zanikli, ich jednotlivé funkcie by zastúpili už existujúce inštitúcie. Spochybňoval tak i postavenie samotnej muzeológie ako vedy, avšak dôležité je, že pripustil teleologický význam múzeí pre

spoločnosť.²⁷ Analogicky je možné definovať teleologické aspekty muzealizácie prostredníctvom muzeality samotnej. Jan Dolák dopĺňa a vysvetľuje Gluziňského vyjadrenie ohľadom znakov muzeality na muzeáliách: „Předměty jsou podle Gluziňského shromažďovány nikoli s ohledem na nějaký hypotetický znak muzeality, ale vzhledem k nim samým, protože ony samy jsou schopny uspokojit naši zvědavost a potřeby poznávání a zjišťování, což je provázeno nesčetným množstvím nejružnějších znaků a obrovským množstvím a různorodostí potřeb a intencí výběru.“²⁸ Gluziňský tak dáva zmyslu tvorby zbierok (jeho názor je možné zovšeobecniť na všetky druhy zbierok) teleologický charakter, ako ďalej píše a potvrdzuje Jan Dolák: „Tyto předměty svojí hodnotou uspokojují specifické potřeby člověka (tvrdí Stránský), respektive jsou schopny uspokojit naši zvědavost a potřeby poznávání a zjišťování“ (píše Gluziňski).²⁹ Múzea tak plnia účel (uspokojujú), špecifické potreby spoločnosti a ich poslanie má teleologický charakter.

Karel Engliš má na skutočnosť veľmi podobný názor, ktorý však vysvetľuje v hospodárskom kontexte: „Je chtěno A jako účel³⁰ a proto je chtěno B jako prostředek. Je chtěno výroba chleba, protože je chtěno jídlo.“³¹ Parafraza vyjadrenia: Je chcené múzeum (A), pretože je chcené uspokojiť špecifické potreby človeka (B) (podľa Stránskeho). Ešte skôr ako sa pristúpi k implementácii teleologickej úrovne do muzeológie je ešte potrebné upozorniť, že teleologická metóda bola v minulosti neprávom považovaná za nevedec-

kú, avšak toto tvrdenie bolo oprávnené iba vtedy, keď išlo o de facto falšovanie postupu za účelom preukázania vopred stanoveného cieľa (aj za cenu vedomého podvodu). To však nie je teleologický prístup, o ktorom je tu pojednávané, a ktorý je predmetom teleologického myšlienkového poriadku Karla Engliša. Teleologický prístup má svoj význam aj v súčasnosti, ako uvádza Gyula Klima: „Ako ukazuje aj uvedená analýza problému teleologických interpretácií, pojmový systém aristotelovskej tradície, hoci zväčša ‚vyšiel z módy‘, v modernom, formálnom chápaní môže nielen zodpovedať moderným požiadavkám vedeckosti, ale môže dokonca vyplniť ich filozofické medzery. Konkrétnejšie, teleologické interpretácie môžu byť plnohodnotnými vedeckými interpretáciami vôľovej ľudskej činnosti potom, čo sme pochopili jej špecifiká a ak sa v mene filozoficky nepodloženého ideálu vedy nesnažíme o nemožné: o ich fyzikalistickú alebo naturalistickú redukciu.“³²

Na teleologickej úrovni sa „odohráva“ práve „to“ **uspokojovanie** špecifické potreby človeka, o ktorej píše viacerí autori a inak to ani nie je možné. Píše Barbora Novotná Březovská: „A v této souvislosti Karel Engliš zdůrazňuje, že hledání hodnot o sobě (absolutních nebo podobných) bez zřetele k účelu, který někdo sleduje, je nemožné. ‚Není absolutních hodnot, není absolutního dobra (jako není nepoznané pravdy)‘.“³³ Hodnota sama o sebe vyvoláva motiváciu človeka naplniť daný cieľ. Shalom Schwartz definuje hodnotám šesť základných vlastností, z nich druhá znie: „Hodnoty odkazujú k nějakým

26 SENČEK, Richard R. Evalvácia muzealít v subprocese tezaurácie. In ŠVÁČOVÁ, Soňa (ed.). *Museologica literaria 2021*. Banská Bystrica: Zväz múzeí na Slovensku, 2022, s. 9–20.

27 GLUZIŇSKI, Wojciech. *U podstaw muzeologii*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980, s. 166–167.

28 DOLÁK, Jan. *Teoretická podstata muzeologie*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2019, s. 42.

29 Tamtiež, s. 42.

30 Podčiarknutý text bol v pôvodnom texte zvýraznený kurzívou. (pozn. autora)

31 ENGLIŠ, Karel. *Malá logika: Věda o myšlenkovém řádu*. Praha: Melantrich, 1947, s. 42.

32 KLIMA, Gyula. Teleológia, intencionalita, naturalizmus. *Filozofia* [online]. 2009, roč. 64, č. 2, s. 114–122 [cit. 2023-05-23]. Dostupný z www: <<http://www.klemens.sav.sk/fiusav/doc/filozofia/2009/2/114-122.pdf>>.

33 NOVOTNÁ BŘEZOVSKÁ, Barbora. *Filosofie a ekonomie. K dílu Karla Engliša. E-Logos: Electronic Journal For Philosophy*, 2012, č. 1, 14 s. In *AnZdoc* [online]. [cit. 2023-05-23]. Dostupný z www: <<https://adoc.pub/k-dilu-karla-englie.html>>.

*cílům a motivují jednání.*³⁴ Na teleologickej úrovni sa stanovuje miera muzeality, (ekonomicky cena tejto hodnoty) jednotlivých muzeálií, ale aj celková miera muzeality celej zbierky múzea a v globálom ponímaní aj nejaká hypotetická miera celkovej muzeality vo svete. Zároveň práve na tejto úrovni je preukazovaná základná miera muzeality v subprocesse selekcie, je tu realizovaná väčšina procesov evalvácie muzeality, najmä tie, ktoré vychádzajú z iných hodnôt ako sú napríklad informačné, historické, vedecké a ďalšie analogické hodnoty.

V celom systéme muzealizácie teleologickej úrovne predstavuje orientáciu múzea k dokumentovanému fenoménu. Už definovanie dokumentovaného fenoménu je vyvolané potrebou spoločnosti, t. z., že má teleologický charakter. Plnenie tohto účelu je hlavnou prioritou každého múzea, ale v širšom ponímaní, každá zbierkotvorná inštitúcia, každá zbierka má analogický (teleologický) charakter. Všetky muzealizačné procesy sa viac či menej dotýkajú tejto úrovni a tiež tu existuje silná interakcia medzi zvyšnými dvomi úrovňami. Teleologická úroveň je úrovňou muzeality.

Ontologická úroveň

Ak atribútom predchádzajúcej úrovne je muzealita, tak atribútom ontologickej úrovne je muzeália. Ide o úroveň, na ktorej sú z pohľadu teórie vykonávané všetky fyzické operácie a tiež vedecké analýzy a skúmania. Ontologická úroveň je z hľadiska múzejných činností tá, kde sa vykonávajú praktické činnosti. Na tomto mieste je potrebné ozrejmiť ponímanie ontológie. Ontológia je filozofická disciplína, filozofické učenie, ktoré sa zaoberá

bytím alebo súcnom ako súcnom. Existencia je bytie, ktoré existuje, t. z. všetko materiálne a aj ideálne, a z tohto odvodzuje Karol Engliš ontologický status, uvádza: „*Na výkolní svět se dívá člověk především ze zvědavosti, rád by poznal, jaký jest, existuje. Ze svého ‚Já‘ a ze svého vědomí odvozuje myšlenku své existence*³⁵ (Descartovo: *Cognito, ergo sum; myslím, tedy jsem*): „*Já jsem‘, ‚já existuji‘. Vidí-li člověk proti sobě zvířata a pak všechny jiné hmotné předměty, přičítá jim existenci podle obdoby existence vlastní, dívá se na ně jako na jsoucí, existující. Právě-li člověk: ‚Strom existuje‘, je to empirický poznatek, do něhož poznávající subjekt přinesl ze svého myšlení, ze svého myšlenkového řádu pojem stromu i pojem existence. Tento pojem existence je společný všem předmětům, vlastnostem, dějům a vztahům, které poznává člověk jen ze zvědavosti. Člověk se dívá na všechno jako na prostě existentní. Je to forma, kterou přináší do všech dotýčných poznatků. Existence není v dějích, předmětech atd., jest v našem způsobu, jak se na ně díváme. Jest formou našeho myšlení.*“³⁶

Ontológia je v ponímaní Karla Englišova veda o existencii, o tom ako sa nám skutočnosť empiricky javí, ktorá skúma súcno, ako súcno. To je veľmi dôležité, pretože základnou funkciou múzea, t. j. jeho odpovedi na požiadavku spoločnosti, je rekonštrukcia určitej skutočnosti. Múzeum teda v prvom rade uchováva autentických svedkov, ktorých vyberá zo súčasnosti (dnes), aby pomocou nich bola uskutočnená požadovaná rekonštrukcia. V myšlienkovom konštrukcii Karla Englišova ontológia, respektíve ontologické nazeranie je prvým myšlienkovým poriadkom (na rozdiel od implementácie do muzeológie). Uvádza: „*První [spůsob nazerania – pozn.*

autora] *spočívá v tom, že se opírá o naše pozorování smyslové, o němž máme za to, že nám ukazuje svět, jakým vskutku jest.*³⁷ Víme, že i zde promítáme své poznatky do pozorovaného předmětu, ale myslíme si všechny předměty s jejich kvalitami (děje atd.) jako prostě jsoucí, existentní; *odtud se nazývá tento způsob myšlení ontologický.*³⁸ Pojem existencie je potrebné ad hoc vnímať empiricky, t. j. tak, že v sebe zahŕňa všetky také aspekty, ktoré človek vie svojím empirickým pozorovaním (nazeraním) o objekte (jave) zistiť. Takéto empirické pozorovanie zahŕňa všetky vlastnosti, stavy a skutočnosti vyplývajúce z bytia a teda aj existencie, tak ako to ponímal aj Karel Engliš. Píše Barbora Novotná Březovská: „*Každý způsob empirického pozorování má tedy své kvality, které se od sebe zásadně liší svou skladbou. Na tento zásadní rozdíl kvalit navazuje různá skladba pojmů hodnoty. V ontologickém řádu se jedná dle Engliša skutečně o kvality v jejich ‚triviálním‘ významu – t. j. tvrdost, cukernatost a pod.*“³⁹ Vo vzťahu k hodnotám Michal Hauzírek dopĺňa a vysvetľuje myšlienkové poriadky Karla Englišova o spôsoby pozorovania, ktoré vysvetľujú nasledovne: „*tedy takový, který se opírá o naše pozorování smyslové, o němž máme za to, že nám ukazuje svět, jakým vskutku jest [...] myslíme si všechny předměty s jejich kvalitami jako prostě jsoucí, existentní.*“⁴⁰ Je to takový spôsob pozorování, kdy pouze zjišťujeme ‚hodnotu‘ nějaké veličiny. Nemusí jít jen o přesné měření, může se tak díti například odhadem. Hlavním znakem ale je, že neuvažujeme, jestli je ta která hodnota pro nás

³⁷ Podčiarknutý text bol v pôvodnom texte zvýraznený kurzívou. (pozn. autora)

³⁸ ENGLIŠ, Karel. *Theorie hodnoty a hodnocení*. Praha: Melantrich, 1947, s. 20.

³⁹ NOVOTNÁ BŘEZOVSKÁ, Barbora. *Filosofie a ekonomie. K dílu Karla Engliša. E-Logos: Electronic Journal For Philosophy*, 2012, č. 1, 14 s. In *AnZdoc* [online]. [cit. 2023-05-23]. Dostupný z [www: <https://adoc.pub/k-dilu-karla-englie.html>](https://adoc.pub/k-dilu-karla-englie.html).

⁴⁰ Podčiarknutá časť je pôvodný citát Karla Englišova. (podčiarkol autor)

³⁴ BINKA, Bohuslav, Jan ČINČERA a Martin ČERNÝ. *Hodnoty v opravdovém světě. Envigogika* [online]. 2015, roč. 10, č. 3, 17 s. [cit. 2023-05-23]. Dostupný z [www: <https://www.envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/505/650>](https://www.envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/505/650).

³⁵ Podčiarknutý text bol v pôvodnom texte zvýraznený kurzívou. (pozn. autora)

³⁶ ENGLIŠ, Karel. *Malá logika: Věda o myšlenkovém řádu*. Praha: Melantrich, 1947, s. 39.

*dobrá alebo špatná, vyhovujúci alebo nevyhovujúci atp.*⁴¹

Faktory, ktoré vyplývajú z existencie objektov a skutočností, ktoré majú byť muzealizované, je značné množstvo a majú rôzny charakter. Preto ani ontologická úroveň nie je homogénna ale má vrstvy. Prvá vrstva úrovne vychádza zo základného poslania múzeí, t. j. ochrany autentických svedkov – muzeálií proti zániku v čase. Tu je citeľný aj prienik normologickej vrstvy, na ktorej sú stanovené základné rámce tejto ochrany a to či už v podobe nadradenej legislatívy, napríklad múzejný zákon, alebo v podobe interných smerníc, ktoré definujú depozitárny poriadok, lokačný systém, systém ochrany múzea a zbierok, konzervačné, preparačné a reštaurátorské postupy, bádateľský poriadok, konzervačné karty a mnohé ďalšie predpisy a normy. Zjednodušene povedané: normologická úroveň diktuje, ako sa bude v praxi s potencionálnymi a reálnymi muzeáliami v múzeu (i mimo neho) zaobchádzať.

Druhá vrstva ontologickej úrovne predstavuje hodnoty, stavy, vlastnosti a funkcie, ktoré vychádzajú priamo z fyzickej podstaty muzeálie. „Na tejto vrstve sú realizované všetky analýzy aplikovaných vied a to či v prospech danej aplikovanej vedy, alebo v prospech hodnoty zbierky. I keď evalvácia (v ponímaní revalvácie) muzeality je pre každé múzeum α a ω jeho poslania a činnosti, to neznamená, že múzeum by sa nemalo venovať evalvácii iných hodnôt, stavov, vlastností a funkcií.“⁴² Znamená to, že múzeum sa nezameriava len na evalváciu muzeality, ale musí sa „starať“ o objekt ako

o celok, pričom nie každý zásah musí mať vplyv na muzealitu.

Rozvrstvenie ontologickej úrovne je možné urobiť aj detailnejšie. Ide o komplexnú úroveň, kde sa v každej fáze procesu muzealizácie operuje s množstvom pôvodných, nadobudnutých a nových funkcionalít potencionálnej alebo reálnej muzeálie. Okrem analýz, postupov, techník a metodík vlastných a potrebných pre evalváciu muzeality sa do tejto úrovne radia aj prístupy a analýzy aplikovaných vied, ktoré slúžia pre ich vlastné potreby. Výsledky týchto analýz však v konečnom prípade môžu mať feedback v podobe evalvácie muzeality (či už pôjde o revalváciu alebo devalváciu).

Implementácia myšlienkových poriadkov do muzeológie

Karel Engliš vo svojej vedeckej práci načrtol sústavu diverzifikácie skutočnosti na základe nazerania na ňu prostredníctvom troch autentických spôsobov. Jeho myšlienkové poriadky boli koncipované s ohľadom na hospodárstvo, hospodársku politiku a ekonómiu, ale sú uplatniteľné v širokom spektre kultúrnych vied. Implementácia však nie je možná automaticky, ide skôr o aplikovanie princípov a systému, ale v modifikovaných formách. Do muzeológie je možné Englišové myšlienkové poriadky implementovať transformované na úroveň a to preto, aby bola zdôraznená ich vertikálna os voči horizontálnemu procesu muzealizácie. Zároveň bolo nutné tiež zdôrazniť, že pri implementácii poriadkov na úroveň v procese muzealizácie dochádza k rozvrstveniu jednotlivých úrovní a to zvyčajne na hierarchickom alebo praktickom princípe. Takéto rozvrstvenie však zachováva všetky štruktúry pôvodného systému, iba že ho diferencuje a špecializuje. To v konečnom dôsledku otvára nové perspektívy pre ďalšie muzeologické analýzy.

Proces muzealizácie tiež nie je jednotný a priamočiary, ale skladá sa z troch základných fáz, ktoré disponujú ďalšími čiastočnými procesmi a funkcionalitami. Pri implementácii troch úrovní na základe Englišových myšlienkových poriadkov je potrebné zvažovať vplyv a postupy tak, aby tieto úrovne prenikli celým procesom, nakoľko ich princíp taký je. Každá z troch úrovní sa dotýka každého aj čiastkového subprocesu muzealizácie. Zvyčajne ide o priame vymedzenie rámca, alebo postupu, v poslednom rade je potrebné uvažovať so sekundárnym vplyvom, alebo spätnou väzbou.

Ak sa aplikujú tri myšlienkové poriadky do Stránskeho procesu muzealizácie, vzniknú z nich tri úrovne. Tie rozdelia jeho tri subprocesy muzealizácie (selekcie, tezaurácie a komunikácie) na deväť častí. Každú túto časť je možné analyzovať samostatne. Avšak už z predchádzajúceho textu vyplýva, že takáto aplikácia je veľmi zjednodušená, nakoľko každá úroveň prináša niekoľko vrstiev. Presné definovanie jednotlivých prienikov je však už otázka pre ďalšie analýzy, badania a štúdie. Pre objasnenie otvorených možností k ďalším analýzám stačí zamerať pozornosť k deviatim základným častiam, ktoré vznikli prienikom Stránskeho muzealizačného procesu a Englišových myšlienkových poriadkov.

Už jednoduchá aplikácia myšlienkového poriadku v jednotlivých subprocesoch muzealizácie ponúka mnohé otázky. Napríklad normologická úroveň aplikovaná v subprocese selekcie rieši spádovú oblasť múzea, jeho legislatívne právomoci, finančné možnosti a to vo vzťahu k procesu muzealizácie alebo k potencionálnemu objektu a podobne. Teda odpovedá napríklad na otázky či má múzeum oprávnenie k zberu (napríklad či môže robiť archeologický výskum) alebo či je objekt s potencionálnou muzealitou v jeho spádovej oblasti (či daná minca sa

41 HAUZÍREK, Michal. Teorie hodnoty a hodnocení podle Dr. Karla Engliše. In *AnZdoc* [online]. [cit. 2023-05-23]. Dostupný z [www: <https://adoc.pub/teorie-hodnoty-a-hodnoceni-podle-dr-karla-englie.html>](https://adoc.pub/teorie-hodnoty-a-hodnoceni-podle-dr-karla-englie.html).

42 SENČEK, Richard R. Evalvácia muzeálií v subprocese tezaurácie. In ŠVÁČOVÁ, Soňa (ed.). *Museologica literaria 2021*. Banská Bystrica: Zväz múzeí na Slovensku, 2022, s. 9–20.

týka spádového územia múzea a akáno, ako?). V teleologickej úrovni rovnakého subprocesu vyvstávajú hodnotové otázky. (Je daná potencionálna muzeálie naozaj autentická? Nie je duplicitná? Dostatočne vypovedá o dokumentovaných skutočnostiach? Prináša niečo nové?) Podobne je to aj na ontologickej rovine, kde zas posudzujeme materiál, pravosť k dokumentovanému fenoménu a podobné skutočnosti. Dané otázky však predstavujú len jednoduché „atribúty“ danej časti, ktorú je možné skúmať samostatne. Otázok zastupiteľných predchádzajúci atribút je omnoho viac. Dôležitý však nie je ich počet, ale spoločná charakteristika a ohraničenosť. Každá jedna z deviatich častí je samostatne definovateľná skupina, ktorú je možné ďalej analyzovať.

V subprocese tezurácie je napríklad na normologickej úrovni evalvovaný koherentný vzťah muzeálie k dokumentovanému fenoménu. Ide o najdôležitejšiu väzbu muzeálie v celom kontexte konkrétnej muzeologickej výpovede. Je to sine qua non muzeality a jej evalvácie, pričom musí byť preukázaná už

v subprocese selekcie, ale evalvovaná je práve v subprocese tezurácie. Korelácie medzi jednotlivými muzeáliami už nemajú charakter sine qua non a preto spadajú do teleologickej úrovni. Tieto otázky však majú najväčší význam čo do kapacity (množstva) muzeality. Čím viac korelačných vzťahov muzeálie vytvorí s inými muzeáliami, tým vyššia je celková muzealita zbierky. V neposlednom rade hodnotu poskytuje aj objekt sui generis. Ide o „nekonečnú studňu“ informácií. Každá nová informácia, ktorú z objektu získame, zvyčajne zvyšuje aj celkovú muzealitu. A práve to je oblasť prieniku ontologickej úrovne v subprocese tezurácie.

Posledný subproces komunikácie (alebo podľa Stránskeho prezentácie) rozdelený na tri úrovne tiež poskytuje tri skupiny otázok pre ďalšie analýzy. V normologickej úrovni ide o správnu výstavnú prax, normy, postupy a metodiky, ktoré je potrebné uplatniť a dodržať. V teleologickej rovine je potrebné sa pýtať na skutočnosti, ktoré odpovedajú na potreby spoločnosti. Výpoveď musí naplňať potreby cieľovej

skupiny, či už ide o vedcov, odborníkov, laikov alebo deti. Je potrebné aby hodnota muzeality, ku ktorej smerovalo všetko predchádzajúce úsilie, bola uplatnená a naplnená. Tieto otázky sú definované práve v poli prieniku subprocesu komunikácie s normologickou úrovňou. Ontologická úroveň sa zas pýta, či je možné danú muzeáliu vo svojej podstate (sui generis) vystaviť alebo inak prezentovať daným spôsobom. Tu sa zohľadňujú jej fyzické a ďalšie ontologické charakteristiky ako aj napríklad možnosti prostredia, formy prezentácie, možnosti vystavovateľa a podobne.

Ak sa budú ďalej vrstviť jednotlivé úrovne, čo možné je, získa sa viac konkrétnejších častí s presnejšie definovateľnými procesnými funkciami. Ide o aplikáciu metódy redukcie v analytických skúmaníach. V tomto smere sa ponúka výskum podstaty fenoménu v jeho detailoch. Na druhej strane však je potrebné upozorniť na skutočnosť, že aj jednotlivé prieniky medzi sebou v procese muzealizácie interagujú, vytvárajú väzby a vzájomne sa ovplyvňujú. Analýza týchto skutoč-

Obr. 2: Reprezentatívny výber niektorých otázok, ktoré vyplývajú z prieniku myšlienkových poriadkov so subprocesmi muzealizácie.

ností umožňuje lepšie pochopiť celý proces muzealizácie.

Záver

Aplikácia myšlienkových poriadkov do muzeológie z teoretického hľadiska otvára nový priestor na poznávanie vnútornej štruktúry nielen samotného procesu muzealizácie, ale aj celej muzeológie. Umožňuje rozvrstvenie celého procesu na vertikálnej osi, ktoré sa doteraz v muzeológii nevyužívalo, a tak novým spôsobom uchopiť teoretickú stránku muzealizácie. Len pre základnú diferenciaciu je možné uviesť, že tri základné subprocessy muzealizácie rozdelené tromi hlavnými úrovňami vytvárajú deväť diferencovaných polí, z ktorých je každé možné samostatne analyzovať, pričom tu ešte nie je v úvahu brané naznačené rozvrstvenie jednotlivých úrovní, ako aj špecifikovanie ďalších časťových subprocessov v jednotlivých fázach muzealizácie. Teoretická muzeológia touto implementáciou získava nový priestor pre ďalšie analýzy, ktoré môžu viesť k objasneniu vnútornej štruktúry celého procesu muzealizácie a tým k lepšiemu poznaniu celého múzejného snaženia.

LITERATÚRA:

- BINKA, Bohuslav, Jan ČINČERA a Martin ČERNÝ. Hodnoty v opravdovom svete. In *Envigogika* [online]. 2015, roč. 10, č. 3, 17 s. [cit. 2023-05-23]. Dostupný z www: <<https://www.envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/505/650>>. ISSN 1802-3061.
- DOLÁK, Jan. *Sbĕratelství a sbírkotvorná činnost muzeí*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2018. 143 s. ISBN 978-80-223-4553-8.
- DOLÁK, Jan. *Teoretická podstata muzeologie*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2019. 178 s. ISBN 978-80-87896-67-9.
- ENGLIŠ, Karel. *Malá logika: Věda o myšlenkovém řádu*. Praha: Melantrich, 1947. 516 s.
- ENGLIŠ, Karel. Teleologie jako forma vědeckého poznání. (Praha, 1930, s. 18–28). In *Informační systém Masarykovy univerzity: Studijní materiály předmětu FF:PH1211 Dějiny české filozofie II* [online]. [cit. 2023-05-23]. Dostupný z www: <https://is.muni.cz/el/1421/jaro2006/PH1211/um/976971/b-Englis_Teleologie3.pdf>.
- ENGLIŠ, Karel. *Theorie hodnoty a hodnocení*. Praha: Melantrich, 1947. 90 s.
- ENGLIŠ, Karel. *Věčné ideály lidstva*. Praha: Vyšehrad, 1992. 168 s.
- GLUZIŃSKI, Wojciech. *U podstaw muzeologii*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980. 454 s. ISBN 83-01-02103-9.
- HAUZÍREK, Michal. Teorie hodnoty a hodnocení podle Dr. Karla Engliše. In *AnZdoc* [online]. [cit. 2023-05-23]. Dostupný z www: <<https://adoc.pub/teorie-hodnoty-a-hodnoceni-podle-dr-karla-englie.html>>.
- jhr [HROCH, Jaroslav]. Karel Engliš. In *Katedra filozofie FF MU Brno: Slovník českých filozofů* [online]. [cit. 2023-05-23]. Dostupný z www: <<https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/englis.html>>.
- KLIMA, Gyula. Teleológia, intencionalita, naturalizmus. *Filozofia* [online]. 2009, roč. 64, č. 2, s. 114–122 [cit. 2023-05-23]. Dostupný z www: <<http://www.klemens.sav.sk/fiusav/doc/filozofia/2009/2/114-122.pdf>>. ISSN 2585-7061.
- NOVOTNÁ BŘEZOVSKÁ, Barbora. Filosofie a ekonomie. K dílu Karla Engliše. *E-Logos: Electronic Journal For Philosophy*, 2012, č. 1, 14 s. In *AnZdoc* [online]. [cit. 2023-05-23]. Dostupný z www: <<https://adoc.pub/k-dilu-karla-englie.html>>. ISSN 1211-0442.
- SENČEK, Richard R. Cintorín vecí. In ŠVÁČOVÁ, Soňa (ed.). *Museologica literaria: zborník príspevkov z vedeckej konferencie so zahraničnou účasťou 4.–5. júna 2019 v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica: Zväz múzeí na Slovensku, 2020, s. 23–34. ISBN 978-80-972076-5-6.
- SENČEK, Richard R. Duplicita zbierkových predmetov. *Museologica Brunensia*, 2015, roč. 4, č. 1, s. 22–25. ISSN 1805-4722.
- SENČEK, Richard R. Evalvacia muzealií v subprocesse teaurácie. In ŠVÁČOVÁ, Soňa (ed.). *Museologica literaria 2021*. Banská Bystrica: Zväz múzeí na Slovensku, 2022, s. 9–20. ISBN 978-80-973872-4-2.
- SENČEK, Richard R. Chyby pri tvorbe informačných zdrojov komunikačnej základne v procese teaurácie zbierok. In SENČEK, R. Richard a kol. *Komunikácia v dejinách ľudskej spoločnosti*. Banská Bystrica: Slovenská pošta, Poštové múzeum, 2016, s. 160–169. ISBN 978-80-972197-1-0.
- SENČEK, Richard R. Teória zbierok a sústredovania. In SENČEK, R. Richard a kol. *História a súčasnosť zbierok a zberateľstva*. Banská Bystrica: Slovenská pošta, Poštové múzeum, 2017, s. 202–221. ISBN 978-80-972322-2-1.
- STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. *Archeologie a muzeologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3861-6.
- STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. Úvod do studia muzeologie. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 80-210-1272-2.
- ŠULEŘ, Petr. Muzealita – vlastnost, stav či funkce? *Muzeologické sešity*, 1981, roč. 8, s. 141–147.

RICHARD R. SENČEK

Slovenské banské múzeum,
Banská Štiavnica, Slovenská republika

sencek.richard@muzeumbs.sk

Vyštudoval ekomuzeológiu na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici (Mgr., 2004), na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre vyštudoval kultúrne vedy (PhDr., 2005), na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici vyštudoval environmentálnu výchovu (RNDr., 2005) a svoje štúdiá ukončil na Univerzite Komenského v Bratislave, na Historickom ústave SAV v Bratislave. Tu úspešne obhájil aj svoju dizertáciu (PhD., 2009). Momentálne pracuje v Slovenskom Banskom múzeu v Banskej Štiavnici ako vedúci vedeckovýskumného centra. V muzeológii sa zameriava na zbierkotvorné systémy, štúdium procesov muzealizácie a analogických teoretických problémov. Aktívne sa snaží popularizovať vedu, najmä históriu a muzeológiu, je šéfredaktorom časopisu *Bystrický Permon* a 1. podpredsedom OZ *Diversitas Culturae*. Je autorom a spoluautorom

17 monografií a zborníkov, napísal viac ako 300 vedeckých a odborných prác, nahral viac ako 150 rozhlasových relácií a viac ako 1000 rozhlasových príspevkov. Okrem vedeckej činnosti sa venuje aj krásnej literatúre, knižnej grafike a mincovníctvu a medailérstvu. Je držiteľom Prémie Literárneho fondu za encyklopedické diela a za svoje publikácie získal ocenenie Najkrajšia kniha Slovenska 1., 2. a 3. miesto. Za svoju umeleckú činnosť získal viac ako 40 ocenení a uznaní.

He studied eco-museology at the Matej Bel University in Banská Bystrica (Mgr., 2004), cultural sciences at the Constantine the Philosopher University in Nitra (PhDr., 2005), environmental education at the Matej Bel University in Banská Bystrica (RNDr., 2005) and completed his studies at the Comenius University in Bratislava and at the Institute of History of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava. Here he also successfully defended his dissertation (PhD., 2009). He currently works at the Slovak Mining

Museum in Banská Štiavnica as the head of the science and research centre. In museology, he focuses on collection-building systems, the study of musealisation processes and analogous theoretical problems. He actively tries to popularise science, especially history and museology, he is the editor-in-chief of the journal *Bystrický Permon* and the 1st vice-president of the civic association *Diversitas Culturae*. He is the author and co-author of 17 monographs and collected volumes, wrote more than 300 scientific and professional works, recorded more than 150 episodes of radio programmes and more than 1,000 radio contributions. In addition to scientific activities, he is also devoted to belles-lettres, book graphic design, minting and medal making. He is the holder of the Literary Fund Prize for encyclopaedic works, and for his publications he was awarded the 1st, 2nd and 3rd place in the Most Beautiful Book in Slovakia award. He received more than 40 awards and prizes for his artistic activity.

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.